

non omnes capiunt, id est omnes quidem capere possunt, sed tamen non omnes capere volunt; et Hieronymus : « His, inquit, datum est a Deo castitate, qui petierunt, qui voluerunt, qui ut acciperent, laboraverunt. »

Dices : Quomodo ergo ait Christus : « Qui potest capere, capiat? » Hisce enim verbis significat, non omnes posse hoc capere. Respondeo, *quod est difficile*, tantum significat rem hanc esse arduam et difficilem, *quod est difficile*. Qui vult sibi vim inferre, qui vult omnibus viribus ad rem tam arduam conari, ille eam capiat et apprehendat. Sic ille apud Comicum : « Non possum, inquit, mater, hanc uxorem accipere. » Non possum, id est nolo, quia mihi difficile est, quia hæc uxor mihi non placet; et sic in Scriptura sæpe impossibile vocatur id, quod est difficile. Rursum, non omnes possunt continere potentia propinqua, remota tamen possunt; quia possunt orare, suaque oratione et cooperatione parere sibi potentiam propinquam continendi.

Licet ergo non omnes habeant donum continentie quo actu continent, sicut non omnes justi habent donum perseverantiae, quo actu in gratia perseverant: tamen sicut omnes justi habent donum perseverantiae, quo possunt perseverare, si velint; ita omnes possunt habere donum continentie, si scilicet vires ad hoc a Deo petant, et Dei gratiæ per debita media cooperentur. Secus est de dono prophetiæ aliisque gratis gratiis datis, quæ sæpe nec orando, nec collaborando impetrare possumus. Quia tamen nonnulli natura et consuetudine in libidine proclives, non eos habent animos, nec eum adhibent conatum et constantiam heroicam, quam cum Dei gratia possunt, sed facile simunt se a natura et consuetudine abduci, ut tentationi venere succumbant; hinc talibus et tam infirmis præstat inire matrimonium : « Melius enim est nubere, quam uri. » Ita Apostolus, vers. 2, 3 et 9.

TANQUAM MISERICORDIAM CONSEQUITUR A DOMINO, UT SIM FIDELIS, — virginatatem, inquit, consulo, tanquam is qui misericorditer assumptus sum ad gratiam Apostolici numeris apud Gentes, ut fideliter illis consulam: ita Ambrosius, Anselmus, Theodoretus, *quod est difficile*. Quo præ aliis Apostolis indignior, majori gratia et misericordia vocatus sum ad apostolatam, eo magis in eo deceat me esse fidelem, et fideliter consulere iis, ad quos a Christo missus sum Apostolus.

28. EXISTINO ERGO HOC BONUM ESSE. — Hoc, scilicet virginatatem. Ita S. Ambrosius et alii. Vel apud hoc, ut scilicet sint et maneant virginæ, uti dixi vers. præcedenti.

PROPTER INSTANTEM NECESSITATEM, — evangelizandi et discurrendi per totum orbem, inquit nonnulli : hoc enim cum uxore et multa prole tum fuisset difficile. Verum Paulus non scribit hæc Apostolis aut Evangelistis, sed Corinthi civibus. Unde alii accipiunt « necessitatem » persecu-

Impossibile esse vocatur quod est difficile.

Donum continentie oratione sequi possunt.

Humilitas Pauli.

tionum et fugarum in primitiva Ecclesia: virgine enim facile, conjugati vero ægre, utpole uxore prole gravati, tyrannos effugere poterant. Tunc ergo ob hæc pericula et fugas satius erat esse celibem, quam conjugatum. Ita heretici.

Sed hoc carpit Calvinus: fatetur enim ipse, Apostolum hoc, puta virginatatem et celibatum omnibus sæculis, etiam pacatis et nostris, toto orbe jam Christiano consulere; necessitatem ergo intelligit Calvinus inquietudinem et afflictiones varias, quibus Sancti in hac vita agitantur, ob quæ magis consulendus est celibatus, quam matrimonium. Sed hoc quoque remotius est et generalius.

Dico ergo : « Instans hæc necessitas » est illa, quam in seq. determinat et explicat Apostolus, vers. 28 et 29, æstque duplex.

Pro quo nota Græcum ἐπιπέσει duo significare: *Primum, instantem*, id est præsentem necessitatem. Sic enim Paulus opponit ἐπιπέσει καὶ ὑπόσει, præsentia futuris, Rom. VIII, 38, et I Corinth. III, 22; et Græcis ἐπιπέσει ἔτι est præsens tempus. *Secundo, proprie ἐπιπέσει*, id est instans, imminens, insistens, urgens, incumbens necessitas. Utraque significatio hic coarctat. Rursum « necessitas » Hebræis idem est quod angustia, afflictio, tribulatio, et quidquid hominem arctat, angustiat, stringit. Unde Psaltes : « De necessitatibus, » id est de angustis, « erue me. » Et sic Apostolus suas angustias sæpe vocat « necessitates. »

Primo ergo, instans hæc necessitas est imminens et incumbens matrimonio, urgensque rei uxoria difficultas, molestia, afflictio, scilicet onera utriusque partis dolores, educationes liberorum, cura, timores, zelotypia, rixæ, familie apparatus; opum, affinitatum, statuum curandarum et augendorum sollicitudo; mariti dominatio, cholera, ebrietas, prodigalitas, paupertas, orbitates, et ex his perpetua animi distractio, et circa hæc occupatio. Hæc enim explicans vers. 28, vocat « tribulationem carnis, » quam conjugii voluptati opponit. Ita Ambrosius, Anselmus, Chrysostomus, Theophylactus.

Secundo, simpliciter et planius : « Instans necessitas, » vel, ut vertit Erasmus, Vatablus et alii, « præsens necessitas, » est, ut Syrus, *ἡ ἀνάγκη τῆς αἰῶνος ἀνάγκης* ananki desabna, necessitas temporis, id est angustia præsentis vite, quæ nobis vitæque nostræ incumbit et imminet, eamque arctat et urget, ut properet ad mortem et æternitatem. « Instans ergo necessitas, » est brevitatis temporis, quod nobis datur ad æternitatis acquisitionem; quæ proinde non mundo, non conjugii, sed animæ et Deo danda est. Ita Chrysostomus, Anselmus et S. Hieronymus, lib. I Contra Jovinianum : « Necessitas, ait, hæc est brevi moriendi, » *quod est difficile*. Paulus : In hac brevi vita necessitas est placendi Deo, et studiose parandi victum et necessaria, scilicet honeste opera, ut inde vivamus beati in tota æternitate. Ergo consulo virginatatem : hæc enim uni Deo

Quomodo heretici intelligunt hæc verba? an illam vitam quam conjugatum?

Quo sit hæc instantis necessitas?

Incommodum matrimonium.

Alia est instantis necessitas.

intendere potest, cum conjugati per onera conjugii distraherentur: sicut formica tota æstate colligit grana in hiemem, ita tu collige merita in æternitatem. Hanc enim necessitatem explicans vers. 29, ait : « Hoc itaque dico, fratres : Tempus breve est; reliquum est, ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint, etc. præferit enim figura hujus mundi, » *quod est difficile*. *quod est difficile*. q. d. Ambis sponsam, prolem, uxoria voluptates? his inhiis, in eas omnes cogitationes et curas defigis? moliris perpetuare familiam, nomen, genus? opes congeris, fundos coemis, domos construis quasi perenniter hic victurus? memineris illius Horatiani :

Linguentia tellus, et domus, et placens Uxor.

Primo, quid te fatigas et laboribus excrecias? Brevem voluptatem, famas nominis et familie, quantis doloribus emis? Quid longa speras? breve est quidquid hic vides, quidquid ambis; arcta est præsens vite. Ex sæculorum et temporum decursu vici, tricenari vite tue assignati et circumscripti sunt. Audi Poetam :

Vita summa brevis spes nos vetat inchoare longam.

Secundo, urget te imminens mors : ad eam curris pernici cursu; instat iudicium, instat æternitas, longa, inquam, et nunquam finienda æternitas : arctat te Deus, cogitque ut ad eam te compares et festines.

Tertio, præsentem hanc vitam, hoc breve tempus tibi dedit Deus, non ut hic in conjugio voluptueris, non ut familiam stabilias, non ut presentibus fruaris, non ut sedem figas, quasi hic diu vel in æternum mansurus; sed tantum ad hoc, ut in eo quasi stadio virtutum decurras ad metam et bravium, ad beatam, inquam, æternitatem; ut in illam oculis, animo, mente intendas et contendas, ut hunc tibi omnibusque actionibus tuis scopum præfigas. Quare licet mundus plenus sit insania, nulla tamen major aut patetior est, quam quod adeo negligat summa et sempiterna, et tanto studio sectetur infirma et transitoria, cum tanto æternæ damnationis periculo.

Quarto, indes cogites : Tantum jam vite mee demplum est, forte non tantum superest : quot diebus vivo, totidem arctor et urgeo ad mortem; quid si hodie, si eras illa obveniat? Itane vixi, ut mori non dubitem? gibosne comparavi, merita, inquam, honorum operum, quibus in omnem æternitatem mihi vivendum est? In hoc verititer arcto salutis tuæ : quin ergo in id totum incumbis?

Quinto, quid alia tractas? Quid partiris animum in uxorem proles, familiam, ut per diem vix semel de Deo, de cælo cogites? Quin totum colligis in illud unum quod est necessarium, ut cum Maria optimam partem eligas? Quid lucro, quid opibus, quid statibus, quid iungendis affinitatibus inhias? « O curas hominum, o quantum est in

Donum conjugii quam cædunt et dicitur peritura.

Quare Deus hoc breve tempus vite in conjugio dedit?

Pulchre bene de brevitate vite, et de morte instanti.

rebus inane! Stulte, hæc nocte animam tuam rapent a te; quæ autem parasti, cuius erunt? Succedent immemores animi, pro quibus sudasti, laborasti, corpus morti, animam inferno oppignerasti, reliquæque æa ingratis hæredibus : si grati sint, te ex inferno liberare non poterunt.

Sexto, quin misereris anime tuæ; quin, inquam, unius animalæ tuæ, quam Deus tibi curandum et salvandam dedit, curam geris? Quin animum a conjugio, a sponsa, a liberis; cogitationes a familia, a negotiis et curis uxoris, quæ te terræ et terrenis immergunt, distrahunt, absorbent, avocant?

Septimo, quin celibatum quem suadeo, amplecteris? Dabit ille otium cogitandi, non quomodo mundo, sed quomodo Deo placeas, quomodo ad iter in cælum te compares, quomodo rationes tuas ad iudicium futurum componas et adæques, quomodo Deo te sistas : scilicet dabit ille facultatem sine impedimento, libere et expedite Domino serviendi, Dominum assidue obsecrandi, ut orationibus, jejuniis, elemosynis insistendo merearis pariter in cælo, in gloria excellere, et vicinus Deo assistere, eoque beatissima frui in omnem æternitatem, ubi cum B. Agnele apud S. Ambrosium, *serm. 90*, semper canas : « Illi sum juncta in cælis, quem in terris posita tota animi intentione dilexi. » Et : « Regna mundi, et omnem gloriam eorum contempsi propter amorem Domini mei Jesu Christi, in quem credidi, quem dilexi, in quem speravi. »

Denique Maldonatus in *Notis manuscr.* : « Propter instantem necessitatem, » id est, ait, propter instantem finem mundi, ut ad eum nos comparantes, non implicemur matrimonio et terrenis negotiis. Unde, vers. 29, de eo ait : « Tempus breve est. »

Ex dictis ruit argumentum Joviniani et Calvinii : Apostolus, inquit, instans vel præsens oportet futuro; ergo, si celibatus bonus est tantum propter instantem necessitatem, non erit bonus ob futuram mercedem.

Respondeo : falsum est antecedens; imo, ut dixi, instans vel præsens necessitas est, quæ nos urget ut per celibatum in hac brevi vite cogitemus et paremus nobis æternam mercedem. Quinto S. Hieronymus, lib. I Contra Jovinianum : Adicit, inquit, Apostolus præsens futuro, ne quis putet virginæ feliciores esse quidem quoad spiritalia, non autem quoad carnalia, cum in utroque conjugatis præsent et in utraque vita, tam in tempore, quam in æternitate. Idem docet et disertè refellit hoc argumentum Calvinii S. Augustinus, lib. De Sancta virginitate, cap. XXII, tom. VI, et Apostolus hic vers. 33 et 35, ut ibi fusius ostendam.

QUANTUM BONUM EST HOMINI SIC ESSE. — Tæ quantum non causam reddit; redderet enim causam sui ipsius, quasi diceret : « Bonum est, quoniam bonum est. » Vox ergo quantum respicit et revo-

Solus animus procuranda hæc brevis temporis vita.

Fructus et comoda celestia.

Dupliciter virginæ conjugatis præstant.

cat, id quod precessit; Apostolus enim, per epalepsin, repetit id quod dixit, ut illud inculcet. q. d. Existimo bonum esse manere virginem propter instantem necessitatem; quantum, id est quod, inquam, homini sit bonum sic esse, scilicet in virginitate.

SI NUPERIT VIRGO (habilis scilicet ad nubendum, puta libera et innupta, nec Deo consecrata. Ita Theodoretus, Theophylactus, Photius et S. Hieronymus supra: talis nubendo) NON PECCAVIT, — vide dicta vers. 2.

TRIBULATIONEM TAMEN CARNIS HABEBUNT HUIUS MODI, — aperientes sibi per conjugii copulam dolorum officinam, inquit S. Basilius, lib. De Sancta

Qua tribulatione carnis vocatur?

virginit., ante finem. Vocat Apostolus « tribulationem carnis » conjugii, liberorum et familie onera, quae jam dixi, de quibus S. Augustinus, lib. De Sancta virginit., cap. xvi; S. Ambrosius, lib. I De Virginit., et S. Hieronymus, Contra Jovin. « Tribulationem » ergo « carnis » appellat eam, quae circa carnem et carnalia versatur, quaeque carnem affligit. Hanc opponit voluptati carnis, quae est in conjugio; illa enim per hanc tribulationem, utpote longe graviorem, ita opprimitur et eliditur, ut vix sentiat. Voluptas enim quae est in actu conjugii valde vilis est, brutalis, faciens hominem epilepticum, ut dicebat Alexander Magnus, et verecundiae plena, et momento transit, stultique innumere incommodis compensatur. Mox enim a conceptu subeunt fastidia, insomnia, vertigines, melancholiae, praecordiorum angustia, absurdi appetitus, et naturae totius perturbatio. Sequuntur partus dolores acerrimi, qui multis mortem afferunt. Secundo, proles edita mox quotidie et continuo mundanda est, cibanda, fascianda, vestienda, reponenda, cunis agitando et dormiat, eximenda ut sugat, disponenda ut exoneret, verbis et cantu assidue mulcenda ne ploret; ita ut matres totos dies et noctes circa infantes occupentur, nec aliud fare facere aut cogitare possint. Omittit sordes, pedorem, ejulatus, morbos, pericula tam matrum quam parvulorum. Tertio, proles grandior effecta majores affert curas et dolores. Quantus dolor si contingat eam extingui, si malo consortio ad flagitia et dedecora abripi? si rebellem parentibus se praebeat? si alicui populis bona parentum consumat? si inconsulto matrimonio se involvat? Etsi enim parentes sint sanctissimi, tamen saepe contingit ut filii sint scelerati, itaque gravissime parentes crucient. Exempla sunt in Adamo et Caino, in Noe et Cham, in Abrahamo et Ismael, in Isaac et Esau, in Jacob et Ruben, caeterisque omnibus fere ejus filius, in David, Amnon et Absalom, aliisque plurimis.

Conjugii voluptas, salta.

Ob haec conjugum onera, hancque tribulationem S. Augustinus secutus S. Ambrosium nulli unquam conjugem et conjugium suadere voluit. « Haecque tria homini Dei servanda monebat, inquit Possidonius in Vita S. Augustini, cap. xxvii:

Tria homini Dei

primum, ut uxorem cuiquam nunquam posceret; secundum, ut militare volentem ad hoc non commendaret; tertium, ut in sua patria petitus ad convivium non iret; causamque singulorum dabat: primum, ne dum inter se conjugati iurgantur, eum maledicant, per quem conjuncti sunt; secundum, ne militiae commendatus male agens, suam culpam suffragatori tribueret; tertium, ne per frequentiam in patria convivii constitutus, temperantiae amitteretur modus. »

Ergo autem vobis parco, — quod eligatis statum tribulationum, scilicet matrimonium, indulgeo, non retraho. Ita Ambrosius (1).

29. HOC ITAQUE DICO, FRATRES: TEMPUS BREVE EST, — *ὁ καιρὸς ἐπιτελείται*, tempus, id est vite nostrae spatium, contractum est, et ut Tertullianus legit, in collecto est: ut cogitemus nos his non quasi inquilinos uxoriibus, et rebus quibusvis praesentibus frui; sed iis quasi peregrinos ad breve tempus uti debere, ut tendamus ad gloriosam illam civitatem, in quam quasi cives aeterni conscribemur. Amplius hoc tempus accipit Ambrosius, scilicet tempus saeculi hujus, q. d. Breve est omne hoc tempus, et imminet dies iudicii: non ergo temporaneis saeculi voluptatibus immoremur, sed comparemus nos ad judicium.

RELINQUE ET UT QUI HABENT UXORES, TANQUAM NON HABENTES SINT, — ut scilicet non manopere rei uxoriae afficiantur, ut animum, mentem atque amorem magis in Domino, quam uxoriibus defigant. Ita Ambrosius et Anselmus. Addit S. Augustinus, lib. I De Sermonibus Domini in monte, cap. xiv, in fine, ut pari consensu, si fieri potest, castitatem servent.

30. ET QUI ENUNT, TANQUAM NON POSSEDENTES, — *ὅτι οὐκ ἔχετε*, Verba. Alii perpetui nimirum, sed tanquam usufructuarii ad vitam. Velat enim Paulus hic immodicum rerum usum et affectum, quasi non illas possideamus, sed ab illis possideamus, ut scilicet non apponamus cor rebus momentaneis, nec nimio affectu inheramus ulli creaturae ita fluxae. Ita Anselmus. Pulchre S. Augustinus, tractatu 40 in Joann., cuivis diviti modum utendi pecunias praescribens: « Utere, inquit, nummo quemadmodum viator in stabulo (in hospitio: hinc olim hospes vocabatur stabularius, ut patet Luc. x, 35) utitur mensa, calice, urceo; dimissurus, non permansurus. »

Hoc ipsum ut Judaeos efficaciter doceret Deus, instituit annum quinquagesimum jubilei, sanxitque ut illo anno omnes agri et praedia coempta ab emptore redirent sine pretio ad priorem dominum, qui ea venderat, cujus sanctionis causam dat Levit. xxv, 23, dicens: « Terra quoque non vendetur in perpetuum: quia mea est, et vos advenae et coloni mei estis. Unde cuncta rebus possessionis vestrae sub redemptionis condi-

(1) Alii: Vestra in miseratione ducor, id est, latus et incolumes ab his calamitatibus vos custodire vellem.

erranda mensura S. Augustinus

Quis et enim pro illis?

Natura sua sunt quibus hic uti non.

Vers. 31.

Quis sit alius?

Quare quid pro deo? Desiderat quinquagesimum annum jubilei?

tionem vendetur, » q. d. Ego Deus altum transcendens, verum ac proprium in terram vestram habeo dominium; quare licet mihi quas volo conditiones venditionis ejus apponere, maxime cum in eam vos tanquam advenas et colonos induxerim, talesque semper manere velim. Quare volo et statuo ut possessiones quaelibet, anno jubilei, redeant ad priores dominos, idque hac de causa: ut nimirum sciatis, inquit Philo, lib. De Cherubim, solum Deum proprie rerum omnium esse dominum et possessorem; homines vero earum tantum habere usumfructum ad vitam, non vero dominium. « Hinc liquet, inquit Philo, nos alienis uti possessionibus: nec gloriam, nec divitias, nec honores, nec imperia, nec aliud quidpiam, vel corporis vel animi proprium, quasi haec juris et domini nostri sint, possidemus; sed eorum usumfructum, dum hic vivimus, habemus solum. »

31. ET QUI UTUNTUR HOC MUNDO, TANQUAM NON UTANTUR. — *ὅτι οὐκ ἔχετε*, id est tanquam non abstantes, scilicet non nimum eorum usu adhaerentes. Noster Interpres verbum compositum in Graeco accepit pro simplici, uti saepe Graeci faciunt: tanquam non abstantes, id est tanquam non utentes, scilicet usu firmo et tenaci, quod est abuti. Utendum enim est re taliter, qualis est. Mundo ergo fluxo fluxe et quasi obiter utendum est, tanquam eo non utaris: sin mundo adherere vis, eo abuteris; quia re fluxa quasi non fluxa, sed firma, solida et stabili uteris. Abusus enim, ait Theophylactus, est superfluous usus, et modum ac naturam rei exsuperans. Hinc Syrus vertit, qui utuntur hoc mundo, praeter equum usum non utantur. Sic abuti, pro plene uti capitur cap. ix, vers. 18. Quocirca S. Basilius in Regul. brev., interrog. 70: « Abusus, inquit, damnat Apostolus, cum dicit: Tanquam utentes hoc mundo, non tanquam abutentes. Usus enim modum, ipsa inevitabilis rerum ad usum pertinentium necessitas definit. Qui autem ultra necessitatem progreditur, is aut imperantis habendi cupiditatis, aut voluptatis libidinis, aut inanis gloriae morbum habet. »

Præclare S. Leo, serm. 5 De Jejunio septimi mensis: « In dilectione Dei, inquit, nulla nimia; in dilectione autem mundi, cuncta sunt noxia. Ideo aeternis bonis inseparabiliter est inherendum, temporalibus vero transeunter utendum est, ut peregrinantibus nobis, et ad patriam redire properantibus, quidquid de prosperitatibus mundi hujus occurrerit, vaticum sit itineris, non illecebra mansionis. Ideo Apostolus praedicat dicens: Tempus breve est; reliquum est ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint, etc. Praerit enim figura mundi hujus. Sed quod de specie, de copia, de varietate blanditur, non facile declinat, nisi in illa visibilium pulchritudine Creator potius quam creatura diligitur. » Idem, serm. 11 De Quadrag., citatis hisce Apostoli verbis, subdit: « Beata enim mens, quae peregrin-

nationis suae tempora casta sobrietate transcurrit, et in iis per quae necesse est eam ambulare, non remanet, ut hospita magis quam domina terrenorum, nec affectibus sit innoxia humanis, nec promissionibus desit divinis. »

PRÆTERIT FIGURA HUIUS MUNDI. — « Praerit, » Graecum παρῆτα, vera etiam dicitur, vel transversum agit, figura et species mundi. Nam, ut ait Augustinus, epist. 39 ad Licentium: « Vincula hujus mundi asperitatem habent veram, jucunditatem falsam; certum dolorem, incertam voluptatem; durum timorem, timidamque quietem; rem plenam miserie, spem beatitudinis inane: his tu inseras manus et pedes? » Idem serm. 23 De Verbis Apost.: « Temporalia, inquit, bona non cessant nos inflammare ventura, corrumpere venientia, torquere transientia: concupita inardescunt, adque vilescunt, amissa vaneunt. » Et S. Bernardus: « Noli, ait, amare praesentia, quae possessa onerant, amata inquinant, amissa cruciant. »

Rursum D. Gregorius, lib. VI epist. ad Andream: « Vita, inquit, nostra naviganti est similis: is namque qui navigat, stat, sedet, jacet, vadit, quia impulsu navis deicitur. Ita ergo et nos sumus, qui sive vigilantes, sive dormientes, sive tacentes, sive loquentes, sive ambulantes, sive volentes, sive nolentes, per momenta temporum ad finem quotidie tendimus. Cum igitur finis nostri dies advenit, ubi nobis erit omne quod modo cum tanta cura quaeritur, et cum sollicitudine congregatur? Non ergo honor, non divitiarum quarendae sunt, quae dimittuntur. Sed si bona quaerimus, illa diligamus, quae sine fine habebimus: si autem mala pertimescimus, illa timeamus, quae reprobis sine fine tolerantur. » Unde eidem Andreae mox consulti parvo hujus vite et peregrinationis tempore « sacris lectionibus vacare, coelestia verba meditari, in eternitatis amore se accendere, de terrenis rebus secundum vires bona opera agere, et regnum perpetuum in eorum remunerationem sperare. Sic autem vivere jam in eternitatis vita partem habere est. » S. Hilarion, ait S. Hieronymus in ejus Vita, « singulos hortabatur praerite figuram mundi, et eam esse veram vitam, quae vite praesentis emeretur incommodo. »

FIGURA. — Graeco παρῆτα, id est habitus, species ac status mundi fugax. Ita Ambrosius et Anselmus. Nota: Mundo non tribuit Apostolus formam: haec enim solidior est et constantior; sed figuram, quae mobilis est, fugax, evanida, ut dixi Rom. xii, 2. « Nolite, ait Anselmus, constanter mundum diligere, quando ipse, quem diligitis, non potest constare; incassum cor quasi manenter figitis, dum fugit ipse, quem amatis. » Si mundus fugit, ergo et nuptiae, et omnia quo mundo clauduntur.

Praerit ista dies; nascitur origo secundi, An labor, an requies: sic transit gloria mundi.

Falsa mundi delicta.

Et ut noster Lipsius, vir tam sapiens, quam homine et humanis cunctis celsior, cum de scientiarum et rerum humanarum vanitate sepe et familiariter colloqueremur, magno animi sensu solebat dicere, quod in iudiciis praemeditatum suo seculo inseri, quid dicitur:

Vis aliove voce me tecum loqui? Humana cuncta, fumus, umbra, vanitas, Et scenae imago, et, verbo ut absolvam, simul.

Est enim mundus instar scenae in qua peragitur fabula vite hujus, homines personae sunt, intrant, abeunt: locus theatri est terra. «Generatio praeterit, inquit Ecclesiastes, cap. I, vers. 4, et generatio advenit; terra autem in aeternum stat.» Dum in scena sunt portae ingredientibus ortus, egredientibus occasus, sive mors; vestes quaeque hic commodato accipit: qui regem agit, non auferet secum purpuram, quam hic gestavit. Brevi finitur haec comedia. Audi Senecam:

Prima quae vitare dedit hora, carpsit.

Valgo dicimus: Dio mihi, o villa, o domus, o praebenda, o pecunia, quot dominos habuisti et quot adhuc habitura es? Dio, ubi Salomon ille rex sapientissimus, ubi Samson fortissimus, ubi Absalom pulcherrimus, ubi Cicero disertissimus, ubi Aristoteles acutissimus? Tot clari proceres, tot rerum spatia, tot ora Praesulum, tot membra fortia, tot mundi principes, tanta potentia? in ictu oculi clauduntur omnia. O esca vermium! o massa pulveris! o ros, o vanitas, quid sis extolleris! quid queris? quid ambis? felix qui potuit mundum contemnere!

Pulcherrime et brevissime singularum rerum quae sunt in hoc mundo fugacem vanitatem, sigillatim et quasi punctim perstringens describit Nazianzenus, tract. De Vita itineribus, qui extat sub finem operum ejus: «Quis sum? inquit, unde in vitam veni? quis rursus, postquam aliquantisper terrae gremio retentus, a pulvere ad vitam rediero, futurus sum? ubinam tandem me Deus collocabit? multae quippe serumnose vite hujus viae sunt, nec ultimum bonum apud homines est, quod non aliquid vitii admixtum habeat. Alque vitam non majorem quoque partem mala sibi vendicarent! Invidias sunt opes, sublimiumque thronorum et dignitatum fastus mera sunt insomnia. Imperio alicuius subesse, grave ac molestum; paupertas pedica; pulchritudo porro brevis, atque fulgetri similis; juvenus nihil aliud, quam temporis fervor; canities, tristis vite occasus. Sermones vere alati, gloria aer, nobilitas vetus sanguis, robur cum apris commune, saletas petulant, matrimonium vinculum, liberorum copia cura necessaria mater, orbis morbus, forum vitorum schola, quies imbecillitas, artes abjectorum hominum, angustus alienus panis, agricultura labor, navigantium major pars in orco, patria proprium barathrum, ex-

Morale, quam brevis sit mundi gaudium et finit.

Omnia sunt transitoria.

Singularium rerum lucum manarum vanitatem et fugacitatem punctim tangit Nazianzenus.

terna eorum probrum.» Deinde omnia simul complectens eorum vanitatem multis aptisque similitudinibus spectandam proponit, atque: «Omnia denique mortalibus laboriosa sunt, humana omnia metus, risus, lanugo, umbra, ros, flatus, volatus, vapor, insomnium, fluctus, navis, vestigium, aura, pulvis, orbis quidam perpetua conversio similia omnia volvens, nunc stabilis, nunc rotans, nunc labilis, nunc fixus anni temporibus, debus, noctibus, laboribus, morte, meroribus, voluptatibus, morbis, calamitatibus, secundisque rerum successibus. Nunc vero non sine magna sapientia hoc a te, Christe, constitutum est, ut res omnes hujus vite incerte atque instabiles sint: nempe ut rerum firmarum stabiliumque amore ac desiderio inardescamus, utque discamus a stulta carnis cogitatione mentem abrumperere, imaginemque illam quam divinitus accepimus, puram atque integram conservare, vitam ab hac vite alienam ducere, ac denique cur altero mundo mundum hunc commutandum, difficultates omnes hujus vite molestiasque forti animo perferre.»

Apte quoque S. Augustinus, in Psal. cix ad illud: De torrente in via bibet. «Torrens, ait, profusio mortalitatis humanae est: sicut enim torrens pluvialibus aquis colligitur, redundat, perstrepat, currit, et currendo decurrit, id est, cursum finit: sic est omnis iste cursus mortalitatis. Nascuntur homines, vivunt, moriuntur, et aliis morientibus alii nascuntur. Quid hic tenetur? quid hic non decurrit? quid non quasi de pluvia collectum in mare, in abyssum?»

Figura haec mundi facit eum personatum et larvatum. Sicut ergo si quis tibi equum phalaratum venderet, phalaras demeres, equi corpus et membra considerares, antequam unum emeris: ita et hic facito. Personatos tibi honores, larvatas voluptates, phalaratas divitias mundus vendit: tolle phalaras, tolle larvas: introrsum quid lateat, considera: videbis omnia exilia, graecilia, inania esse.

Paltheice vero Sapiens, cap. v, vers. 8, implorem querelam et seram penitentiam hujus vanitatis adamate describens, eandem comparat tenui umbrae, nuntio percurrenti, navi mare secanti, avi transvolanti, sagitta emissa, lanugini, spume, fumo, vento, hospitio unius diei. Haec ipsa fusus explicat S. Hieronymus, epist. Ad Cyprianum, explanans verba illa Psal. lxxxix. Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna quae praeterit: «Eternitati, inquit, comparata, brevis est omnium temporum longitudo.» Et inferius explicans vers. 6, Mane scit herba transire, mane floreat et transire, vespere decidat, induret et areseat: «Sicut enim, inquit, mane virens herba, et suis floribus vernans delectat oculos contemplantium, paulatimque marcescens amittit pulchritudinem, et in foenum, quod conlerendum est, vertitur: ita omnis species hominum vernat in par-

Item omnia similitudinibus declinat Nazianzenus.

Vita figurata comparatur cum torrente, a S. Augustino.

Utrumque corpus spiritus et spiritus.

Virginitas in se virtutibus est virtutibus.

Virginitas in se virtutibus est virtutibus.

illis, floret in juvenibus, viget in perfecta aetate; et repente dum nescit, incanescit caput, rugatur facies, cutis prius extensa contrahitur, et extremo fine, quod hic dicitur vespere, id est senectute, vix moveri potest: ita ut non cognoscatur quis prior fuerit, sed pene in alium commutetur: ac denique, ut Symmachus vertit psalmo illo lxxxix, vers. 10, succidimur repente, et avolamus.»

32. Volo (velim, vide dicta vers. 7) AUTEM VOS SINE SOLICITUDINE ESSE, — ac consequenter in virginitate et calibatu vivere.

33. QUI CUM UXORE EST, SOLICITUS EST QUOMODO PLACEAT UXORI. — Malier, inquit Plautus, et navis indiguam salis ornatur: qui ergo opus quaerit, uxorem ducat, et navim instruat.

ET DIVITES EST, — in multas nimirum curas distractus, ut uni Domino vacare non possit, sed partem Deo, partem et potiore uxore et filii sibi vindicent. Ita Ambrosius.

Nota Graecis, Chrysostomus, Oeumenium, Theophylactum, Basilium et Syrum haec sequentibus jungere, sic: *παρρησιας η̄ γρη̄ς και η̄ παθιας, divisa est mulier, sive uxor, et virgo, q. d.* Diversa sunt uxoris et virginis studia; aut, ut Chrysostomus, virginem a non virgine definit et dividit oilum et negotium: virgo oilum, non virgo negotium agit. Sed S. Hieronymus, lib. I Contra Jovinianum, asserit hanc lectionem non esse Apostolicam veritatis, jamque Graeca et Latina aliter distinguunt, eo sensu, quem jam dedi.

34. ET MULIER INCERTA ET VIRGO COGITAT sollicite meditatur, et curat) QUAE DOMINI SUNT, ut SIT SANCTA CORPORE ET SPIRITU. — «Sancta,» id est pura et immaculata. «Virgo, inquit Oeumenius, corpore sancta est, propter castitatem; spiritu autem sancta est, propter familiaritatem cum Deo et Spiritu Sancti inhabitationem.»

Nota hic locum apertissimum pro consiliis Evangelicis, et nominatim virginitatis: hanc enim crebro hic commendat et consulit Paulus, ut vers. 7, 8, 25, 26, 34, 35, 40. Unde Petrus Martyr et Beza hic fatentur virginitatis custodiam, non tantum ad vitandas temporarias curas et molestias, meliorem esse matrimonio, uti voluit Lutherus; sed etiam hoc praestare, quod aptior sit cultui Dei. Addunt tamen eandem in se non esse Dei cultum, vel certe non majorem, nec meliorem matrimonium.

Verum certum est virginitatem in hoc statu esse in se virtutem illustrem, qua Deus honoratur et colitur, longe meliorem et praestantiorum matrimonium, et praemia longe majora mereri, adeoque aureolam propriam in oculis. Dico, in hoc statu: nam in statu innocetiae virginitas non fuisse virtus, imo non fuisse, uti nec concupiscentia.

Jam quod dixi probatur primo, quia Apostolus docet hic virginitatem esse sanctitatem corporis et spiritus, et per eam nos placere Deo. Sensus enim est: Sicut mulier conjugata cogitat quomodo se pulchram conservet et ornet, ut

virgo placeat; ita virgo cogitat quomodo servet corporis integritatem et sanctitatem, ut sit casta corpore et mente, ut ita placeat Deo (ita Anselmus, Theophylactus, Oeumenius, Chrysostomus et alii passim); utque hanc castitatem orationibus aliisque virtutibus ornet et augeat, quo magis placeat Deo, ut inuit Ambrosius; ergo per castitatem virginalem virgo placeat Deo, adeoque ipsa castitas et virginitas est sanctitas: ita enim hic vocat Apostolus; si virginitas est sanctitas, profecto est et Dei cultus.

Secundo, vers. seq. Apostolus calibatum vocat honestum, id est, honestiorum matrimonio: ergo calibatus est virtus. Virtutis enim proprium obiectum est bonum honestum.

Tertio, virginitas et calibatus per se est pars temperantiae ejusque actus heroicis, elicitus scilicet summa castitate, fortitudine et lucia, estque perfecta refranatio concupiscentiae; et saepe a charitate, religione, voto imperatur. Unde sic argumentor: Sicut concupiscentia, maxime libidinis, mala est in se, ita eam frenare in se bonum est et Deo gratum, et magis eam frenare, magis bonum est, et magis Deo gratum; atqui virginitas magis, imo in totum refranat concupiscentiam, cum conjugium illi indulget: ergo virginitas majus bonum est, et Deo gratior ac melior matrimonio; idque disertè docet Apostolus, vers. 38: «Qui matrimonio, inquit, jungit virginem suam, bene facit; et qui non jungit, melius facit;» quia nimirum facit opus melioris et praestantioris virtutis. Unde Fulgentius, epistola 3, cap. IV: «Adeo, inquit, virginitas virtus est, ut a virtute nomen acceperit virgo.» Et S. Hieronymus, lib. I Contra Jovinianum: «Virginitas, ait, hostia Christi est.»

Denique id expresse contra Jovinianum, Calvinum et similes docent S. Ambrosius, Augustinus, Chrysostomus, Athanasius, Basilus, libris quos ad hanc rem probandam de virginitate expresso scripserunt, atque S. Thomas II II, Quest. cxi, et ibidem Scholastici omnesque catholici Doctores.

Praeclare S. Aldhelmus, Occidentalium Saxonum Episcopus, sub annum Domini 680, tom. III Bibliothecae SS. Patrum, in libello De Laudibus Virginitatis, cap. IX: «Cum tres, inquit, sint status in Ecclesia, virginitas, calibatus et conjugium, ex revelatione angelica didicimus, si moriturum ratio habenda est, eum has inter virtutes constituendum esse ordinem, ut sit virginitas aurum, calibatus argentum, conjugium aramentum: virginitas divitias, calibatus mediocritas, conjugium paupertas; virginitas pax, calibatus redemptio, conjugium captivitas; virginitas sol, calibatus lucerna, conjugium tenebrae; virginitas regina, calibatus dominus, jugalitas ancilla.» Haec ille.

Tertullianus quoque, lib. De Pudicitia: «Pudicitia, inquit, flos morum, honor corporum, do-

Nomen virgo a virtute derivatur.

Inter tres in Ecclesia status virginitas, calibatus, conjugium, aramentum. Virginitas aurum, calibatus argentum, conjugium captivitas, aramentum. Virginitas pax, calibatus redemptio, conjugium captivitas, aramentum. Virginitas regina, calibatus dominus, jugalitas ancilla. Laus pudicitiae.

cor sexuum, fundamentum sanctitatis, præjudicium omnis bonæ mentis : quanquam rara, vixque perpetua, tamen aliquatenus in sæculo morabitur, si disciplina persuaserit, si censura compresserit. »

Denique « S. Martinus videns pratium, cujus unam partem boves depaverant, secundam porci suffoderant, tertiam illisam, quæ diversis floribus quasi picta vernabat, dixit : Prima pars speciem gerit conjugii, quæ a pecore depasta, etsi non penitus gratiam amisit herbarum, nullam tamen florum retinet dignitatem. Secunda, quam porci pecora immunda foderunt, fornicationis fœdam imaginem præterdit. Tertia, que nullam sensit injuriam, gloriam virginitalis ostendit : unde herbis fœcunda luxuriat, fœni in ea fructus exuberat, et ultra omnem speciem distincta floribus, quasi gemmis micantibus ornata radiat. » Ita Sulpitius, *Dialog.* 2, cap. xi.

Oct. excellentis virginitalis. Prima.

Ex hisce collige octo prærogativas virginitalis et vite cœlestis. *Prima* est, quod sit imitatio vite et integritatis angelicæ. Angeli enim non nubunt, sed toti Deo intendunt et famulantur : idem faciunt et virgines. Audi S. Athanasium, lib. *De Virginitate*, sub finem : « O virginitas, opulentia indeficiens, corona immarcescibilis, templum Dei, domicilium Spiritus Sancti, margarita pretiosa, mortis et inferni profligatorum, angelorum vita, corona Sanctorum, » etc. Et S. Chrysostomum, lib. *De Virginitate*, cap. xi : « Virginitas, ait, tanto nuptiis prestat, quanto cœlum terræ, quanto hominibus angeli antecellunt. » Et S. Augustinum, lib. *De Sancta virginitate*, cap. xii : « Virginitas, ait, integritas angelica portio est, et in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio. » Rursum hæc est angelorum familia illa nova, quam Christus in terra instituit, ut docet S. Hieronymus, *epist.* 22 *ad Eustochium* : « Stalim, inquit, ut Filius Dei ingressus est super terram, novam sibi familiam instituit, ut qui ab angelis adorabatur in cœlo, haberet angelos in terris. » Vide S. Fulgentium, *epist.* 3 *ad Probam*, cap. ix.

Secunda est, quod virginitas sit holocaustum, ut ait S. Hieronymus in *Psal.* xcvi ; corpus enim, et cum corpore mentem addicit et consecrat Deo, rebusque divinis : unde S. Ignatius, *epist. ad Tar-senses*, virgines vocat *sacerdotes Christi*. « Eas, inquit, quæ in virginitate degunt, in pretio habet, tanquam Christi sacerdotes. » Hinc S. Ambrosius in *Psal.* cxviii, 5, virgines vocat *martyres* : graviorem enim sepe habent luctam quam Martyres, cum amores et vitales animæ concupiscentias pro Deo obrucent.

Tertia, quod virgo connubium spirituale ineat cum Christo, ut dicam *Epist.* II, cap. xi, vers. 2. Proles hujus conjugii sunt non corporales, sed spirituales, puta *primo*, opera virtutum ; *secundo*, elemosynæ : aliæque officia charitatis ; *tertio*, exempla sancta, quibus plures animas ad Christi obsequium adducunt, itaque eæ Christo pariunt.

Ita S. Cæcilia Valerianum maritum, Tiburtium fratrem, aliosque non tantum christianos, sed et virgines et martyres effecit. Unde de ea canit Ecclesia : « Domine Iesu Christe, seminare casti consilii, suscipe seminum fructus quos in Cæcilia seminasti. » Et : « Cæcilia flava tua quasi apis tibi argumentosa deservit. »

Quarta, quod virgines plus ceteris a Christo amantur ; Christus enim quasi sponsus, virgines quasi sponsas suas adamat, ut docet S. Ambrosius, lib. I *De Virginitate*. Rursum amat eas tanquam milites suos. Unde ibidem Ambrosius : « Hæc est, inquit, militia illa cœlestis, quam laudantium exercitus angelorum promittebat in terris. » Vide de his militibus S. Chrysostomum, homil. 71 in *Matth.*

Quinta, quod virgines sint nobilissima pars Ecclesie. Audi S. Cyprianum, lib. *De Descriptione et habitu virginis* : « Nunc nobis aut virgines sermo est, quarum quo sublimior gloria est, eo major et cura est. Flos est ille ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritualis, læta indolis, laudis et honoris opus integrum et incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimonialiam Domini, illustrior portio gregis Christi. » Et S. Hieronymus, lib. II *Contra Jovinianum* : « Virginitas, ait, continentibus quasi gemmis pulcherrimis Ecclesie moale decoratur. » Et Ecclesiasticus, cap. xxvi : « Omnis, inquit, ponderatio non est digna animæ continentis » in conjugio (de eo enim loquitur) ; nullo ergo magis omnino continentis in cœlibatu.

Hinc S. Athanasius, lib. *De Virginitate*, docet virginitatem esse notam vere religionis et Ecclesie. Nam vera religio virginitatem et cœlibatum suadet, complectitur, extollit : infidelitas et hæresis dissuadet, abjicit, deprimit. Et S. Ambrosius, lib. *De Viduis* : « Illi, ait, qui deorum snorum adulteria et probra venerantur, cœlibatus et viduitatis statuere penas, ut emulsi criminum multarent studia virtutum. »

Quare hæretici et infideles non sunt, nec esse possunt virgines : sine gratia enim Dei (cujus initium est fides) impossibile est inter tot carnis illecebras et tentationes, virginitatem servare et tæri. Unde S. Athanasius in *Apolog. ad Constantium Imp.* : « Nusquam alibi, inquit, sanctum illud et cœleste æternæ virginitatis mandatum feliciter adimpletur, nisi duntaxat apud Christianos. »

Sexta, quod, ut ait S. Cyprianus supra, « nuptiæ replent terram, continentia colunt ; » adeoque, ut ait S. Basilius, « virgines anticipant gloriam resurrectionis. » In hac enim, ut ait Christus, non nubent, neque nubentur.

Septima, quod virgines in celis eximium habeant præmium et coronam, quodque sequantur Agnum quocumque ferit, cantantes canticum novum, quod nemo alius capere potest. *Apocal.* xiv, 3 et 4.

Octava, quod virginitas faciat hominem similem Deo et S. Trinitati, de quo vers. seq. Atque hæc omnia tam locum habent in virginitate quam domi, quam in iis quæ in monasterio degunt. Tempore enim S. Pauli et Ignatii necdum erant monasteria. Cum ipsi ergo consulunt et laudant virginitatem, consulunt et laudant eam quæ domi servabatur. Ita Philippus diaconus domi habebat quatuor filias virgines, *Actor.* xxi, 9, quæ etiam spiritu prophætico prædicæ fuerunt, ut ibidem dicitur ; idque in præmium virginitatis, ait S. Hieronymus *ad Demetrium*. Philippus Apostolus ante Apostolatam tres genuit filias, quarum due in virginitate consenserunt, ut ait Polyocrates apud S. Hieronymum, lib. *De Script. Eccles.*, in *Polycrate*. S. Thecla, hortatu S. Pauli, coluit virginitatem, uti testatur S. Ambrosius, lib. II *De Virginitate*. Eadem coluerunt S. Iphigenia, filia regis, hortatu S. Matthæi, ait testatur Abdias in ejus *Vita* ; et S. Flavia Domitilla, filia Clementis Consulis Romani, hortatu S. Clementis, teste Beda in *Martyrologio*, 7 maii ; et S. Pudenciana et Praxedes, filie Pudentis senatoris, alique plurimæ. Adeo ut S. Ambrosius, lib. III *De Virginitate*, dicat, « in Ecclesia Orientali et Africana plures consecrari virgines, quam Mediolani, et in Italia nascentur homines : inde tamen non minus genus humanum, sed multiplicari. » Cujus ratio est, quia Deus non vult vinci liberalitate : si parentes ipsi unam vel alteram prolem offerunt, ipse octo vel decem reponit, fecunditatem et felices partus tribuens et domum sua benedictione replens. Ita Annæ pro Samuele sibi oblato, quinque alias proles reposit. Ita divitibus dantibus elemosynam Deus majores opes agrisque eorum majorem fertilitatem tribuit, ut ait S. Augustinus, *serm.* 219 *De Tempore*.

33. PORRO HOC AD UTILITATEM VESTRAM DICO, — ad majorem scilicet perfectionem, et profectum vestrum in spiritu et virtute, cœlibatum vobis consulo.

Quis loquens exhortatur ?

NON UT LAQUEUM VOBIS INJICIAM, — non quod vobis imponere velim necessitatem continendi, et vos eo cogere. Ita Ecumenius, Theophylactus, Chrysostomus. Hoc enim præceptum laqueus esset illis, qui egre se continere possunt, quia spoliaret eos remediis suæ incontinentiæ, scilicet cœlibatibus et adigeret eos in peccatum fornicationis. Palex ex seq., quia laqueum, id est præceptum, opponit consilio, dum ait : « Sed ad id quod honestum est, » scilicet vos adhortans ; « ad honestum, » id est honestiorem et meliorem vivendi conditionem in cœlibatu, q. d. Hæc dico de commodis virginitatis, non ut laqueum injiciam, id est, quasi eam imperans, sed quasi consulens. Ita Theodorus, Theophylactus, Anselmus, Ecumenius.

Perperam ergo Petrus Martyr et Bucerius putant laqueum hunc esse necessitatem voti : hanc enim non Apostolus aut alius, sed sibi quisque injicit,

dum sponte vovet castitatem ; qui autem sponte vovet, non magis injicit sibi laqueum, quam is qui sponte illigat se matrimonio, et uni alicui conjugii sæpe molesta et rixosa.

Adde votum non suscipi nisi post experimentum, et non nisi prævio maturo consilio et deliberatione ; ut in monasteriis novitiis datur annus probationis, ut vires suas explorent, et deliberent an velint vovere nec ne. Quod si hunc annum haberent conjuges, ut eo se invicem probarent ante matrimonium, credo plures resisterent, et tamen jam contracto matrimonio manere coguntur cum ignota sæpe, inexperta et ingrata conjugio : quidam ergo illi qui solemnè promissione Deo facta professi sunt castitatem, magis prius experiri potuerunt et debuerunt, adigantur ut reddant vota, quæ sponte voverunt Domino Deo suo ?

Longe verius est laqueus hoc dogma Bucerii et Novantium, castitatem scilicet esse impossibilem, ac consequenter licere post vota nubere. Hoc enim laqueus multæ Religiosorum anime, quin et conjugatorum, strangulat se, ut adulerentur, scortentur et damnentur : dum enim persuadent sibi impossibilem esse castitatem virginalem aut conjugalem, necessum est ut in adulteria et sacrilegia hæc sua persuasionem et phantasia adigantur.

QUOD FACILITATEM TEREAT (vobis virginitatem sine impedimento Dominum obsecrandi. — Græce *επι το εὐκολοτέρω* (Erasmus) et Robertus Stephanus legunt eodem sensu *εὐκολοτέρω* *εἰς* *Κυρία* *ἀποστολική*, q. d. Ad id quod assidet Deo indistracte, seu, ut in cœlibatu indivulve semper assideatis et adhareatis Deo. Ita Theophylactus et Theodoretus, scilicet ut sit vobis facultas « Dominum assidue obsecrandi, » ut legunt Romana. Sed Plantiniana et alia passim legunt, *Dominum obsecrandi* ; S. Gregorius, p. III *Pastor.*, admon. 38, legit, *Dominum observandi*. Omnes hæc lectiones Græcæ phrasim jam dicta respondent : nam et per observationem, et per observationem, et per servitium Deo adhareamus et assideamus ; atque ad hæc omnia magnum facultatem præbet cœlibatus, ut hic ait Apostolus Sio Magdalena sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius, *Lucæ* x, 39.

Secundo, S. Hieronymus, *Contra Jovinianum*, verba ait, « Quod intente facit servire Domino absque ulla distractione, » *εὐκολοτέρω* enim duo significat, *primo*, esse assessorem constantem ; *secundo*, esse assiduum in aliqua re. Sicut ergo Socrates dicitur sum habuisse genium paredrum, cujus consilio et monitu omnia agebat, et magi in amnibus atque hæresiarche in sua heresi fabricanda, ut docet Irenæus, lib. I, cap. ix et xx, suggestores habent demones pædros, id est famulantes, hæc vice versa casti vocantur pædri, id est familiaris et quasi assessores Dei, tanquam angelicam quidam terrestres, qui sumper ob castitatem vident faciem Patris. Hinc passim Patres comparant castos angelis. S. Bernardus, *epist.* 42 : « Diffe-

Vota non sunt laqueus.

Castitatem esse impossibilem, laqueus est quem nocentissimus voti.

Quid sit scilicet *εὐκολοτέρω* ?

Hæresiarche dantur suggestores et famulantes.

Casti compare

runt, inquit, homo pudicus et angelus felicitate, non virtute: angeli castitas felicio, hominis fortior. » Climacus, *gradus* 15, et Basilus, *De Sancta virginitate*, dicunt nos Deo similes per castitatem fieri, et habere speciem incorruptionis celestis et divinæ. Imo Gentilis Cato aiebat vitam nostram similem fore vite deorum, si sine uxore esse possemus: itaque uxorem malum esse, sed necessarium. In quo erravit Cato: S. Paulus enim docet per gratiam Christi non esse necessarium, sed liberum utique tam conjugium, quam cœlibatum. Unde fessive et acute B. Thomas Morus martyr roganti cur tam parvum duxisset uxorem, respondit se e malis libere et prudenter elegerit minimum. Verissime Sapiens, *Sap.* vi, 20: « Incorruptio, inquit, facit esse proximum Deo: » nam, ut ait Nazianzenus in *Carmine de virginitate*, SS. Trinitus prima est virgo, quam omnes virgines imitantur:

Prima (inquit) Tris virgo est; siquidem Patre natus anarcho Filius est; nec enim Pater ortum traxit ab ullo.

Et, ut ait Ambrosius, lib. 1 *De Virginitate*: « Virginitas e celo accessit, quod imitaretur in terris. Hæc nubes, æra, angelos sideraque transcendens Verbum Dei in ipso sinu Patris invenit. Elias etiam quia nullius corpore coltus fuisse permixtus cupiditatibus invenitur, ideo curru raptus ad celum. » Atque hæc de causa virgines non in monte, sed supra montem Sion a S. Joanne conspecti sunt, *Apoc.* xiv, ante thronum Dei cantantes canticum novum, et sequentes Agnum quocumque ierit. Hinc et vitam cœlibem dici quasi cœlestem, illudque verum cœlibis esse etymon censet S. Hieronymus, lib. II *Contra Jovinianum*, in fine (quidquid ibidem S. Hieronymo obstrepit Erasmus), et Caius Jurisconsultus, et nuper Lipsius.

« Caius, inquit Quintilianus, lib. I, cap. x. cœlibes dixit, quasi cœlites et cœlestes, quod onere gravissimo vacent nuptiarum. Per continentiam quippe colligimur et redigimur in unum, a quo in multa deluximus. » Hoc præclare et intellexerunt et præstiterunt quatuor ille heroïne et reginæ sorores Theodosii Imperatoris, inter quas emittit Pulcheria, quæ virginitatem Deo voverunt, ad quas B. Cyrillus scripsit librum *De Fide ad Reginas*, de quibus Nicephorus, lib. XIV, cap. ii, pag. 612, tom. I. Additque Nicephorus de hisce reginis: « Diu, inquit, noctaque hymnis laudibusque celebrabant Deum: institutum namque, propter quod virginitatem erant complexæ, nec ignoviam, nec otium decere existimabant. »

Atque hinc consequitur cœlibatum aptissimum esse ad sapientiam omnem acquirendam: quod Aristoteles quoque et Philosophi docuerunt, et Cicero reipsa præstitit; cum enim Terentiam uxorem suam repudiasset, rogatus cur aliam non duceret, respondit se non posse simul philosophari et uxori operam dare: nam celebs ab aliis curis liber totus sapientiæ intendit. Russum, ani-

Cur-Elli curru raptus ad celum.

Cœlibes Metegras si cœlestes.

Cœlibatus aptissimus ad contemplationem scientiarum.

mum purum ac sapientiæ capacem habet. Tertio, a Deo qui familiaris est, miro illustratur. Cum enim castus paterus et assessor sit Dei, ut hic ait Apostolus, sequitur castum quoque esse assessorem divinæ et æternæ sapientiæ: hæc enim paterus et assessor est Dei. « Da mihi (inquit Salomon, *Sapient.* ix, 4), Domine, sedium tuarum assistricem (Græce *μαθήτρην*, id est assistricem) sapientiam. » Unde S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum*, asserit Sibyllas ob virginitatem obtinuisse a Deo donum prophetiæ.

Hinc sapientiæ et castitas quasi sorores S. Gregorium Nazianzenum complexæ sunt. Nam, ut narrat Rufinus in *Prologo apolog.*, et S. Aldhelmus, *De Laudib. virginit.*, cap. xii: « Cum B. Nazianzenus Athenis studiis vacaret, vidit per soporem sedenti sibi et legenti duas decoras dextra levæque feminas assedisse: quas ille castitatis instinctu oculo torviore inspiciens, quenam essent, quidnam vellent peruncubatur; ad ille familiaris eum et ambitiosius complectentes aiunt: Ne moleste accipias, juvenis, notæ tibi satis et familiares sumus; altera enim ex nobis sapientiæ, altera castitas dicitur, et missæ sumus a Domino tecum habitare, quia jucundum nobis et mundum in tuo corde habitaculum preparasti. » En tibi sorores gemelle castitas et sapientiæ.

Hinc secundo, consequitur tanta Dei et angelorum cum virginitate communicatio, familiaritas et protectio, quia illarum vicissim quasi pateri easdem illesas et inviolatas ab omni vi et petulantia tyrannorum servaverunt: cuius rei testis est S. Basilus, *De Vera virginitate*.

Illustre exemplum extat in *Vita S. Theophylæ*, quæ sub Maximiano Imperatore ad prostibulum damnata, cum eo duceretur, ita orabat: a Mi Jezu, meus amor, mea lux, meus spiritus, meus custos castitatis et vite, vide eam que tibi desponsata est, festina ne lupi tuam pecudem lanient; serva, sponse, sponsam; meam conserva castitatem; fons castitatis. » Ingressa ergo prostibulum, librum Evangeliorum e sinu protulit, atenteque legit: affuit mox angelus, qui primum juvenem procaecum ad eam ingredi volentem morte, secundum cæcitatem, alios alius penis muletavit, ita ut nemo amplius ad eam ingredi audeat. Sed libidine in reverentiam versa, cum plures religione tacti locum intrassent, viderunt Theophilam honeste sedentem, et libro incumbentem: adolescentem autem quemdam prope eam stantem, hæc quadam ineffabili, pulchritudine vero incredibili, veluti quadam fulguris tela emittentem ex oculis; qui tandem Theophilam educens ad ecclesiam, eamque in vestibulo statuens, cum *Pax tibi dixisset*, recessit, attonitis Gentibus et exclamantibus: Quis est sicut Christianorum Deus? Similia sunt in *Vita S. Agnetis*, Cæciliæ, Lucie et aliarum virginum. Adeoque mirum hoc et notatum dignum in vita et martyrio SS. Virginitum, quod, cum pulcherrimas virgines ab impuris-

Vita S. Gregorii Nazianzeno de sapientia et castitate.

Jena angeli pateri nuntii virginitatis.

Illustratum S. Theophylæ virginitate.

Deo et simis tyrannis, promissis, melo et vi ad stuprum sollicitas, imo publico judicio damnatas sapientissime legamus, nullam tamen violatam, sed omnes Deo et angelis tutoribus virginitatem conservasse, adeoque auxisse martyrio conspicimus.

36. SI QUI TURPEM SE VIDERI EXISTIMAT SUPER VIRGINE SUA: — *εἰ δὲ τις ἀρπαγένῃ ἐκ τῆς παρθένου αὐτοῦ ἴσται*, id est, si quis indecens esse putat, et apud mundanos homines se suamque filiam despici, ait Syrus: quasi turpe sit et indecorum, quod illa virgo plus æquo sit superadulta, græce *ὑπερπαισῶς*, *superatanea*, super etatem sit nubilus, nec tamen viro tradatur, quasi florem ætatis, vel etatem maturam conjugio prætereat. Ita Theophylactus et Syrus.

Et ita oportet fieri, — et ita potius fieri debere putat pater, ut colloct illum viro in matrimonium, vel quia ipsa non vult continere, vel quia stirpem et prolem ex ea quarit, vel alias ob causas.

QUOD VULT FACIAT, — filiam tradat nuptiis si vult; et servet virginem, si id malit.

Nota, hanc Apostoli sententiam non significare in patris potestate esse filiam servare virginem, etiamsi ipsa nolit; aut patrem posse filiam dare marito cui ipsi libuerit, etiamsi filia in eum non consentiat; aut consensum filie in maritum non sufficere ad matrimonium, nisi et pater aut tutor in illud consentiat, ut statuerunt Jura civilia, dum sanxerunt filiorum vel filiarum familias matrimonia esse irrita, nisi is consentiat qui habet eos in potestate, ut habetur *Instit. de nuptiis*, et ff. *De jure nuptiarum*. Contrarium enim sanxit Jus naturale, divinum et canonicum. Tantum ergo innuit Apostolus hic, et vers. 37, consultum et congruum esse, ut parentes videntes filie vel filii propensionem ad nubendum, tanquam sapientiores conjugem idoneam, more veterum, querant illi, filiumque ac filiam in hæc re debere parentum consilium et voluntatem sequi, si prouiderit sibi et familia consulere velit, nisi justam afferat excusationem (1). Sic Abraham, Isaac, Tobias filii suis sponas designaverunt, quas filii parentis voluntatem et consilium secuti sponte amplexi sunt.

SI NUBAT. — Græca post non peccat, ponunt punctum, et pro nubat habent *ἁγιασθήσεται*, jungantur matrimonio, si videlicet illud eligat et malint. Utitur plurali, ut et virginem et procum comprehendat, quem significavit aliquid in eam minus honestum committere, ut in prociis et amasiis fieri solet: ne hoc ulterius fiat, dicit *ἁγιασθήσεται*, id est, copuletur matrimonio. Ita Maldonatus in Notis.

37. NAM QUI STATUIT IN CORDE SUO FIRMUS, NON

(1) Paulus hic loquitur more Jædeorum, imo Græcorum, apud quos filiorum matrimonia ex paterna auctoritate pendebant. De hujusmodi: autem: moris æquitate videt Apostolus.

HABENS NECESSITATEM, ETC. SERVARE VIRGINEM SUAM, BENE FACIT. — *ἢ non dat causam quæ, quod dixit « Quod vult faciat; »* nam sive nubat, non peccat; sive non nubat, sed virgo servatur, bene facit, imo melius facit, tam pater, quam virgo filia. Unde Græca clarius habent *ἢ δὲ*, qui viro non dat nuptiis, sed servat virginem, bene facit, *q. d.* Prior non male, hic vero bene, imo melius facit.

NON HABENS NECESSITATEM, — dare filiam nuptiis, ob carentiam doni continentie, aiunt heretici, *q. d.* Qui cogitur filiam dare nuptiis, eo quod careat dono continentie, aiunt heretici, male facit: qui autem non cogitur dare, eo quod filia habeat donum continentie, si eam servet virginem, bene facit.

Sed errant, quia *non habens necessitatem*, sicut et *non habens potestatem*, refertur ad a servare virginem, *q. d.* Bene facit qui servat filiam virginem, nisi necessitate cogatur eam servare virginem sine conjugio, ubi inopiam, infamiam, aut quia nemo eam vult conjugem, aliunde de causis. Hoc enim necessitas est, non virtutis: virtutis vero est, si nulla cogat necessitas, sed impellat pietas, ut virginitatem eligat libera voluntas. Ita Chrysostomus, Theophylactus, Eusebius.

POTESTATEM AUTEM HABENS SEU VOLUNTATIS, — ut possit pater quod vult, id est, ut ei sit liberum servare virginem, quia videlicet virgo consentit manere virgo.

Nota hæc Apostoli verba, et ex iis discere hominem habere liberum arbitrium, etiam in moralibus et supernaturalibus, ut hic est perpetua virginitas. Pater enim non potest eam velle in filia, nisi filia eam eligat et amplectatur libere.

Posset secundo simpliciter sic accipi, *non habens necessitatem*, scilicet precepti, sed *potestatem voluntatis*, id est liberam electionem, ut sine peccato eligat quod vult, *q. d.* Virginitas non precepti est, sed consilii; qui ergo vult filiam servare virginem, ad id nulla lege cogitur; bene tamen facit, quia consilium Christi et meum adimplet.

30. QUOD SI DORMIERIT, — mortuus sit. Mors fidelium dicitur somnus: ex eo enim evigilabant in resurrectione. Hinc pii Christiani cum quis defunctus est, obdormivit, inquit, in Domino, id est mortuus est.

QUI VULT NUBAT, TANTUM IN DOMINO. — Græci Patres sic accipiunt *ἢ in Domino*, *q. d.* Secundum Dei legem, quæ jubet ut cum temperantia, et prociis, non libidinis causa matrimonium contrahas. Ita S. Basilus, lib. *De Vera virginitate*: « Quid, ait, est in Domino nubere? non ut vile nuptium voluptatibus carnis ad concubitum pertrahat, sed iudicio et commodioris vite ratione nuptias eligere. Ideo enim et matrimonio necessitatem Creator in natura constituit. »

Secundo, *in Domino*, id est religiose, cum Dei timore et ad Domini gloriam: quod fiet maxime, si nubat viro probato et Christiano.

Unde tertio, proprie ad mentem Apostoli, « In

Homocœlibes liberos arbitria, etiam in supernaturalibus.

Quid sit in Domino nubere.

Domino, » id est, in Domini Ecclesia et christianismo. « Nubat » ergo « in Domino, » id est, nubat viro Christiano. Vide Can. 23 et 37. Ita Ambrosius, Theodoretus, Theophylactus, Anselmus, Sedulius, D. Thomas, Augustinus, lib. I *De Adulter. conjug.*, cap. XXI.

Quare ve-
luit pro-
clata matrimo-
nium Ca-
tholici cum he-
retica, et
irritavit
Christia-
ni cum
Paganis?

Hinc Ecclesia postea omnino vetuit ob periculum perversionis, et ob indecentiam, matrimonium Catholici cum heretica, et irritavit matrimonium Christiani cum pagano : estque peccatum mortale contrahere cum heretico vel heretica. Excipe Germaniam, Poloniam, Galliam, ubi cum Catholicis permixti vivunt heretici; ibi enim id licet, modo conjux Catholica libere permittatur, et absque perversionis periculo in fide permanere, et in eadem perniculando, ut docet Thomas, Sanchez, *disp. LXXII*, num. 3, tom. II. Sed quia hoc difficile fit, hinc passim cavenda et dissuadenda sunt talium connubia. Hinc denique contra Tertullianum, Montanistas, Novatianum patet licitas esse secundas nuptias.

Quarto, « nubat in Domino, » hoc est secundum leges et ritus Ecclesie, ab ipsis Apostolis (qui Domini vice et auctoritate fungebantur) traditis. Ritus autem ab Apostolis instituti, et a tota Ecclesia recepti hi sunt poltissimi: *Primo*, ut contrahatur in presentia sacerdotis ad id legitime deputati. « Decet enim, ut ait S. Ignatius ad Polycarpum, ut et ducentes uxores, et nubentes cum

Episcopi arbitrio conjungantur, ut nuptia juxta præceptum Domini, non autem ob concupiscentiam coisse videantur. » *Secundo*, ut in celebratione matrimonii sacrificium Missæ offeratur. *Tertio*, ut contrahentes Eucharistiam percipiant, etc. Unde Tertullianus, lib. II *Ad uxorem*, in fine : « Unde, ait, sufficiam ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod Ecclesia conciliat, et confirmat oblatio (Missæ sacrificium), et obsignatum angelii (id est sacerdotes) renuntiant? »

40. BEATORUM AUTEM ERIT (tum hic in quiete et sanctiore vita, tum in futuro : majori beatitudine felicior et gloriosior erit in celo, ait Ambrosius), si sic (separata in viduitate) PERMANSERIT. — Hinc patet consilium viduitatis, tanquam majoris matrimonii, et patet ex dictis et ex Patribus citatis vers. 7. Vide S. Augustinum, lib. *De Bono viduitatis*, tom. IV, et Ambrosium, lib. *De Viduis*, tom. I.

PUTO AUTEM, QUOD ET EGO SPIRITUM DEI HABEAM, — nimirum spiritum consilii, secundum quem puto me ista fideliter suadere : ita Anselmus et alii.

Nota et ego, q. d. Sicut et alii Apostoli, ita et ego Spiritum Dei habeo. Modeste suam auctoritatem interponit, non videatur hæc humano, non divino spiritu dicere et consulere. *Secundo*, notat S. Augustinus, tract. 37 in *Joan.*, si puto non dubitans esse, sed asseverans et increpans.

CAPUT OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Respon-
det Pan-
tus se-
cundo
questio-
ni gene-
ran Co-
rinthios.

Tractat secundam questionem generalem sibi a Corinthiis propositam de idololatriis, an iis vesci liceat?

Ac respondet primo, per se id non esse illicitum, cum idolum nihil sit.

Secundo, tamen docet id esse illicitum, si fiat repugnante conscientia, aut cum scandalo infirmorum, quod valde cavendum esse inculcat.

1. De iis autem, quæ idolis sacrificantur, scimus quia omnes scientiam habemus. Scientia inflat, charitas vero ædificat. 2. Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire. 3. Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo. 4. De escis autem, quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, et quod nullus est Deus, nisi unus. 5. Nam etsi sunt qui dicantur dii sive in celo, sive in terra (siquidem sunt dii multi, et domini multi), 6. nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, et nos in illum : et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum. 7. Sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum conscientia usque nunc idoli, quasi idololathum manducant : et conscientia ipsorum cum sit infirma, vultuunt. 8. Esea autem nos non commendat in Deo. Neque enim si manducaverimus, abundabimus : neque si non manducaverimus, deficiamus. 9. Videte autem, ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. 10. Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolo recumbentem : nonne conscientia ejus, cum sit infirma, ædificabitur ad manducandum idololathum? 11. Et peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mor-

tus est? 12. Sic autem peccantes in fratres, et percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. 13. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

Quid dicit
idololathum?

Quædo
idololathum
est ve-
scitum?
Primo
causa.

Pro intellectu trium sequentium capitum, Nota: Idololathia sunt idolis immolata, puta carnes, panis, vinum, etc., quæ idolis offerebantur : ita dicitur *Act. vii* *idololathum esse*, ab immolando idolis. Hæc idololathia comedere per se non erat peccatum, ut docet D. Thomas I II, *Quæst. CIII*, art. 4, ad 3. Erat tamen peccatum, primo, si id fieret ex infidelitate, ut si quis idololathia ad idolum ea comederet, vel si id fieret ex infirmitate fidei, quod crebrum erat tempore Pauli. Nam nulli recens conversi et rudiores erant, qui vel non plene abjecerant opinionem suam de idolis et idololathis, quasi aliquid numinis vel divini haberent; vel certe ex pristina consuetudine non poterant vincere phantasiam suam de diis suis, Jove, Minerva, Marte (quos paulo ante quasi deos coluerant), et de sanctitate ciborum illis consecratorum. Semper enim cibos hos quasi sanctos et consecratos imaginabantur, etiamsi fides Christi illis contrarium dicitaret.

Secundo, ex conscientia erronea, si quis putans esse illicitum comedere idololathum, illud contra conscientiam comederet, putans scilicet hoc esse participationem cum idolis et professionem idololatriæ; vel carnem ab idolo, sive demone, cui oblata est, esse contaminatam, et comedentem contaminare, ut docuit Apostolus, *Rom. XIV*.

Tertio, ex scandalo, si quis sciens idolum nihil esse, tamen ad ostendendam suam scientiam et libertatem coram infirmis idololathia comedit, itaque eos provocet (ait Paulus, vers. 10), ut et ipsi contra conscientiam eadem comedant, vel ut putent eum qui illa comedit peccare in fidem, vel redire ad idolorum cultum, et alios eodem trahere.

Quarto, ex præcepto Apostolico, quo *Act. xv*, 29, vetant Apostoli idololathorum esum.

Quinto, si eo modo, et iis circumstantiis quis ea comedit, v. g. in idolo, cum peragitur sacrificium idololatriæ, ut censeatur id fieri ad idolorum cultum, et comedens censeatur profiteri idololatriam; perinde atque is qui accedit ad comam Calvinisticam, censeatur profiteri calvinismum. De quo casu ait S. Augustinus, lib. *De Bono conjugali*, cap. XVI, quod citatur 32, *Quæst. IV*, cap. *Sicut satius* : « Salus est fame mori, quam idololathis vesci. »

Quare
Fama
Impone-
tur co-
git Ca-
tholicis
vesci id-
lathum?

Quomodo Julianus Imperator ut Catholicos Constantinopolitanos ad speciem quamdam externam idololatriæ compelleret, omnes idololathis vesci coegit. Rem gestam ita narrat Nectarius, Episcopus Constantinopolitanus, oratione quam habuit in exordio jejunii Quadragesimalis : « Cuncta, inquit, cibaria, quæ venum publice in foris exponi solerent, sacrificiis diis immole⁴ inficit

ac pollut, ut sic omnes illi cogereant vesci cibis immolatis, nisi fame confici vellent; cum oraculo Theodori Martyris, quoniam modo consulendum esset fidelibus fame periclitantibus, fuit divinitus demonstratum : nempe, ut tunc loco panis cocto frumento omnes uterentur in cibum, quod ditiores pauperioribus liberaliter clargiti sunt per totam hebdomadam, quando Julianus desperans se quod volebat perficere posse, victus Christianorum continentia et constantia, rursus pueros cibos absque ulla labe in foris apponi jussit. » Ubi

Nota, quod ait « victus continentia Christianorum : » magna enim et spontanea fuit hæc eorum abstinentia. Licet enim potuissent cibus a Julianus contaminatis vesci, tanquam cibis communibus; sed noluerunt, idque in odium Juliani et idololathorum. Quod licet poterant iis vesci, patet, quia non poterat Julianus cibos communes hoc contactu vitare, vel demonibus sacros efflere, ita ut qui illis vesceretur, censeretur idola colere, et idololatriam profiteri. Esto enim Julianus hoc intendere, tamen unus ipse erat, nec poterat commune hominum iudicium mutare, qui censebant rem hanc non esse idololatriam, sed adiphoram. Unde Antiocheni eives, cum simili modo cibum et potum eorum infecisset Julianus, libere et sine scrupulo eundem manducantur et biberunt, ut narrat Theodoretus, lib. I *Histor.*, cap. XIV. Hinc S. Augustinus, *epist. 154*, docet licere vesci olere, quod in horto idoli nascitur, et bibere de puteo, vel fonte, qui est in templo idoli, vel in quem cecidit idololathum. De hac re plura dicam cap. X, vers. 21.

Nota secundo : Corinthi erant aliqui doctiores qui sciebant et sentiebant quod ita res erat, scilicet idola cum idololathis nullam vim habere : itaque comedebant illa etiam cum scandalo rudiorum et infirmorum, idque ut ostentarent suam scientiam et libertatem. Alii vero rudiores, vel non plene abjecerant opinionem suam de idolis et idololathis, vel certe ex pristina consuetudine de iis quasi sanctis et sanctificatis, non poterant vincere phantasiam suam ut dixi : unde facile ad ea relabi poterant. Hinc Apostolus timens illi periculum idololatriæ, cap. X, 14, ait : « Fugit ab idolorum cultura. » Proposuerunt ergo Corinthii questionem hæc Apostolo, an liceat idololathis vesci? Unde

Nota tertio : Apostolus illi questioni hic respondet primo, idolum et idololathia nullam vim habere; secundo, idololathis abstinendum esse, ubi est scandalum, idque agit hoc capite.

Nota quarto, Apostolum hic tantum inchoare responsum ad questionem de idololathis co-

Quare
in Chris-
tianorum
contra Ju-
lianum.

Licet li-
bere de
puteo qui
est in
templo
idoli.

Idololathum
est nihil
est scan-
dalum.